

en de geweldsregels van de operatie. In dat hoofdstuk wordt overtuigend betoogd dat de internationale troepenmacht ISAF in Afghanistan is betrokken bij een gewapend conflict. Auteurs Paul Ducheine en Eric Pouw laten zien dat dit op zich niet bijzonder is: veel landen, organisaties en ook de Verenigde Naties hebben de laatste jaren dit standpunt ingenomen. Maar talrijke ISAF-partners, ook Nederland, zijn op dit punt nog 'ambivalent'. Dat is juristentaal voor: ze draaien om de hete brij heen. Eigenlijk staat hier: hou eens op met moeilijk doen, kijk naar de feiten en erken dat Nederland met zijn bijdrage aan het bondgenootschappelijk optreden in Afghanistan is betrokken bij een gewapend conflict. Het zou een serieuze aanzet tot politiek en publiek debat op niveau moeten zijn. Waarom ontkennen dat je in een oorlog bent beland? Ook vermeldenswaardig is het hoofdstuk over luchtsteun. Feitelijk en informatief. Typisch zo'n bijdrage die wel wat uitgebreider had gemogen. Interessant ook is het gedeelte in het hoofdstuk over dilemma's in multinationale operaties over de in Nederland kunstmatig hooggehouden scheiding tussen ISAF enerzijds en operatie *Enduring Freedom* (OEF) anderzijds, en het daaruit voortvloeiende verbod voor Nederlandse ISAF-militairen in Uruzgan om met OEF-eenheden samen te werken. De auteurs verdedigen het standpunt dat die scheiding onhoudbaar en onwerkbaar was. Niet echt nieuws, maar wel opmerkelijk is hun analyse van het überhaupt bestaan van zulke *caveats* in het Nederlandse geval en waarom ze aan de Task Force Uruzgan waren opgelegd als consequentie van het politieke debat.

De beperkingen, zo valt te lezen, *'were obviously inspired by a general mistrust of military commanders to engage in battles beyond necessity'*. Boeiende these. Graag vervolg. Zo zitten er al met al best veel prikkelende ideeën in deze bundel, vooral in de hoofdstukken die zijn gebaseerd op interviews. Feitelijk zijn dat weergaven van de percepties van betrokkenen, met kennis van de werkvloer. In combinatie met de voorlopige analyses en ingevingen en modellen van de wetenschappers hebben we hier dus een bundel die niet zozeer een weergave is van volledig en fundamenteel onderzoek, maar die meer een onderzoeks aanzet is voor de toekomst. De tip zou daarbij zijn om overheidsbeleid en -communicatie wat kritischer te benaderen.

Dutch Approach

Pas op het einde wordt deze bundel nog avontuurlijk, als de samenstellers met een uitsmijter komen.

Want in de epiloog wordt de arrogante term *Dutch Approach* (weer eens) van stal gehaald. En klakkeloos gelauwerd. De auteurs identificeren enkele aspecten die uniek zouden zijn aan de Nederlandse aanpak. Dat is nogal een claim. Het wordt dus tijd voor een echt wetenschappelijk debat over het al dan niet bestaan van die inmiddels te pas en te onpas gebruikte *Dutch Approach*: wat is dan de herkomst en hoe is hij ontwikkeld? Is hij echt gedefinieerd in contrast met de bondgenoten (zoals in dit boek wordt gedaan) of was er eigenlijk sprake van een uitwisseling van ideeën in coalitieverband en zijn bepaalde aspecten misschien helemaal niet zo 'Dutch'? Het is typerend voor deze bundel: intelligent geschreven, maar de lezer blijft vooral zitten met meer vragen, en niet met antwoorden.

Dr. A. ten Cate, NIMH

Dokter Albert de Moor

Spoedarts in de Eerste Wereldoorlog
Door Jack de Moor
leper (Hannibal Publishers) 2012
272 blz.
ISBN 9789491376054
€ 29,50

Met de honderdjarige herdenking in het vooruitzicht, in combinatie wellicht met de historische *hype* dat alles comparatief moet zijn, begint enerzijds langzaam maar zeker de Eerste Wereldoorlog te 'ont-Britten', en komt er anderzijds meer aandacht voor andere

partijen in het conflict dan de strijders zelf (achter de strategietafel of in de loopgraaf). Een van die partijen is zeker de medische stand, op te delen in militair geneeskundige dienst en vrijwillige hulpverlening, of in artsen en verpleegkundigen. Het aantal boeken en artikelen dat

de laatste tien jaar over de medische hulpverlening in 1914-1918 of een deelaspect daarvan is uitgekomen is schier eindeloos en onderdeel ervan is het publiceren van dagboeken, brieven en/of memoires van artsen of verpleegkundigen. Die aandacht en publicaties waren er uiteraard al eerder, maar dan betrof het toch veelal uitgaven van de literair begaafden onder hen – Max Deauville, Georges Duhamel, Ellen LaMotte of, niet te vergeten, Louis Ferdinand Céline – terwijl nu ook dagboeken en brieven voor publicatie gereed worden gemaakt die eigenlijk alleen voor lezing door familieleden en vrienden bestemd waren. Nadat bijvoorbeeld al eerder de dagboeken van verpleegster Jane de Launoy en de arts Paul de Backer waren uitgegeven, is de Belgische historiografie over de medische hulp nu weer uitgebreid met een boek gebaseerd op het dagboek en de brieven van ‘spoedarts’ Albert de Moor en de brieven van zijn ondergeschikte Luc Hertoghe. Aangezien die laatste – gezien de inhoud van zijn brieven, met recht – veel meer dan een bijrol speelt in het boek, is de exclusieve aandacht voor Albert de Moor in de titel overigens vreemd, ook al is de samensteller dan diens zoon.

Spanningen

Het aardige van dit boek is dat het aandacht schenkt aan een vrij onbekend fenomeen in de medische hulpverleningsketen: het gemotoriseerd vervoer. Het woord ‘ambulance’ geeft heden ten dage nogal wat aanleiding tot misverstanden, omdat het geheel iets anders betekende dan nu. Was het vroeger een benaming voor een niet aan een hospitaal vastgeklonken – en dus min of meer mobiele – medische

eenheid, nu is het de naam voor één tot minihospitaal omgebouwde auto die gewonden zo spoedig mogelijk van de plek des onheils naar het ziekenhuis moet brengen, en waar ondertussen, indien nodig, al enige hopelijk levensreddende activiteiten worden uitgevoerd. De *Colonne Automobile d’Ambulances et Brancards* (CAAB) van De Moor en de zijnen – opgericht, maar zeker nog niet operabel direct aan het begin van de oorlog – kan worden gekenschetst als de eerste voorloper van die moderne ambulances; een onderdeel dat dus zeer haperend in beweging kwam, maar waarvan de motor gaandeweg soepel begon te draaien. In die zin is het woord ‘spoedarts’ in de titel inderdaad passend, al is het in feite, zoals Piet Chielens van het *In Flanders Fields Museum* in het voorwoord terecht opmerkte, eigenlijk een anachronisme. De Moor en de zijnen werden onderdeel van de militair geneeskundige dienst, maar waren afkomstig uit de civiele dienst. Dat wilde nog wel eens spanningen geven. Zoals Max Deauville het ooit verwoordde: ‘Een burgerarts verzorgt, een militair arts vervoert,’ waarbij hij zichzelf uiteraard als burgerarts zag. Het paradoxale nu is dat, althans afgaand op dit boek, De Moor en de zijnen, al vormden zij een transportonderdeel *par excellence*, in die zin burgerartsen bleven. Zij bleven de slachtoffers en niet het soepel draaien van de oorlogsmachine voorop stellen. Het door bepaalde divisies aan het lot overlaten van hun gewonden, zoals De Moor wel eens zag gebeuren, ‘verbaasde’ hem. Dat wil echter niet zeggen dat de oorlog en de geallieerde overwinning ook op de tweede plaats kwamen. Integendeel. De Moor maakte geen

problemen van het verplaatsen van Duitse gewonden omdat er plaats moest worden gemaakt voor ‘de onzen’. Overigens komt in het boek goed naar voren kwam dat hij en Hertoghe de Fransen daar eigenlijk liever niet onder hadden gerekend. Met name de medische dienst van de Fransen moet het geregeld ontgelden. Het waren bondgenoten, geen vrienden, een visie die zij volgens hen met de Britten deelden. Geen wonder dan ook dat ook de Flaminganten ter sprake komen, al is het wel in veroordelende zin.

Verschrikkingen

Bij de visie op de oorlog komt wel het verschil tussen De Moor en Hertoghe duidelijk naar voren. Het was niet voor niets Hertoghe die een majoor citeerde die had gezegd: ‘Het gevecht heeft voorrang op de gewonden’. De Moor sprak over ‘de heldhaftige daden van ons heroïsche legertje’, het ‘goede moreel’ en de ‘goede gezondheidstoestand’ aan het front, waar de loopgraafomstandigheden de soldaten niet deerden, en nieuwe rekruten een mooie stimulans vormden voor – we schrijven 20 februari 1915 – ‘onze aanstaande opmars’; een optimisme dat hij een half jaar later nog eens herhaalde. Ook de gewenning komt goed naar voren. Vijfenvestig gewonden was ‘een rustige dag’, en zeventig gewonden waren er ‘tamelijk weinig’. Bij De Moor functioneerde ook altijd alles prima en was de medische zorg van hoog niveau en de uitrusting zeer modern. De *friction of war* is bij hem afwezig. Hertoghe daarentegen veroordeelde niet alleen de muziek van de militaire fanfare als ‘afschuwelijk lawaai’, maar beschreef ook onverbloemd de verschrikkingen. Oorlog was niet heldenmoed en opmars,

oorlog was de dood. En in het Belgische leger bespeurde hij niets dan 'afstomping' en 'smart'. Uit dat verschil moet ook de af en toe bij Hertoghe opkomende wrevel voortkomen, die bijvoorbeeld De Moor eens verweet dat hij te veel zijn oor te luister legde bij 'de demagogen'. Het heeft een de oorlog overlevende vriendschap niet in de weg gestaan.

Het was een goed idee van De Moor om de geschriften van zijn vader en diens vriend in boekvorm te gieten. Het vormt zeer zeker een aanwinst in de medische historiografie over dat oerconflict van de twintigste eeuw.

Dr. L. van Bergen ■

posities inzichtelijk, maar om een goede indruk te krijgen van de onmetelijke afstanden die in de Sovjet-Unie, Zuidoost-Azië en de Stille Oceaan een rol speelden is daarnaast het gebruik van een goede atlas aan te bevelen. De inkijkjes die Mawdsley geeft in de achtergronden en de machinaties van de verschillende betrokken staten en regeringsleiders maken het boek zeer leesbaar. De pogingen van Groot-Brittannië om Amerika bij de oorlog te betrekken en de inspanningen van Japan om Duitsland en Italië de oorlog aan Amerika te laten verklaren zijn opmerkelijk.

Het van-dag-tot-dag verslag, voortschrijdend van 1 december tot en met 12 december 1941, geeft bij het lezen een gevoel van spanning als bij een *who's dunit*-roman. Geheime voorbereidingen van (tegen)aanvallen, chaotisch diplomatiek overleg en conflicterende ego's vormen de opmaat voor een schijnbare onvoorspelbare en tegelijkertijd onvermijdelijke climax. Echter – en dat is tevens de zwakte van het boek – we kennen de afloop, en dat niet alleen. De meer ingevoerde lezer zal weinig nieuws opsteken. Over elk onderdeel van het boek zijn boekenkasten volgeschreven. Doordat de auteur de oorlog in Libië, de strijd om Moskou, de aanval op Pearl Habor, de invasie in Maleisië/Singapore, de oorlogsverklaringen van Japan, Duitsland en Italië aan Amerika en al die andere gebeurtenissen in samenhang bespreekt, verwacht de lezer natuurlijk dat er ook daadwerkelijk een samenhang tussen die gebeurtenissen is geweest en dat de auteur die samenhang aangeeft. Dat is echter niet het geval en dat is geen wonder, want de meeste

December 1941

Twelve Days that Began a World War
Door Evan Mawdsley
New Haven/Londen (Yale University Press) 2011
348 blz.
ISBN 9780300154450
€ 24,-

Het begon in 1938 met de Duitse annexaties van Oostenrijk en het Tsjecho-Slowaakse Sudetenland, gevolgd door de inval in Polen. Pas na de Duitse aanval op de westerse landen (Frankrijk, België, Nederland, Luxemburg, Denemarken en Noorwegen) was er sprake van een Europa-brede oorlog. Door de vele koloniale relaties en bezittingen van landen als Frankrijk en Groot-Brittannië raakte ook een groot aantal landen uit de verschillende continenten bij het conflict betrokken. In eerste instantie was die betrokkenheid beperkt en werd volstaan met overwegend politieke en economische ondersteuning (geld en militaire goederen). Actieve militaire betrokkenheid was nog maar gering. In het late najaar van 1941 bereikte de Duitse expansie in Europa haar hoogtepunt. De Duitsers stonden voor Leningrad, Moskou en Rostov in de Kaukasus. Het Europese con-

continent was nagenoeg geheel onder Duitse controle. De Sovjet-Unie streed een strijd op leven en dood en Groot-Brittannië was nog het enige West-Europese land dat in staat was tot verzet en daadwerkelijke strijd in Noord-Afrika.

Who dunit

Vanaf december 1941, in nog geen twee weken tijd, keerden de Duitse oorlogskansen en werd de strijd opgeschaald tot een heuse wereldoorlog. Evan Mawdsley beschrijft gedetailleerd de belangrijkste gebeurtenissen van de eerste twaalf dagen van december 1941. In een van-dag-tot-dag verslag gaat hij uitvoerig in op de ontwikkelingen aan het Libische front, de verdediging van Moskou, de eerste grote Sovjet-tegenaanval en de Japanse aanvallen op Maleisië/Singapore, Pearl Habor en de Filipijnen. Heldere kaartjes maken de verschillende